

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกถิ่นปลายทางของ ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร

สุธรรม นันทมงคลชัย*

บทนำ

การพัฒนาประเทศตามกรอบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดปัญหาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างกรุงเทพมหานครกับภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศ โดยกรุงเทพมหานครได้กลายเป็นเมืองที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยส่วนรวมเป็นอย่างยิ่ง รวมทั้งมีการเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากในช่วงปี 2503 กรุงเทพมหานครมีประชากรเพียง 1.9 ล้านคน ต่อมาได้เพิ่มขึ้นเป็น 3.0 ล้านคน และ 5.8 ล้านคน ในปี 2513 และ ปี 2533 ตามลำดับ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2506, 2516 และ 2536ก) การเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็วนี้ ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการย้ายถิ่นจากชนบทเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ซึ่งต่อมาได้ก่อให้เกิดปัญหาในเรื่องของที่อยู่อาศัยและชุมชนแออัด ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ปัญหาการจราจรที่ติดขัด รวมทั้งปัญหาทางด้านสังคมอื่น ๆ และเมื่อปัญหาเหล่านี้มีความรุนแรงมากขึ้น จึงทำให้ประชากรกลุ่มหนึ่งมีการปรับตัวโดยการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของ Guest (1992) ที่ได้ศึกษาถึงความตั้งใจที่จะย้ายถิ่นของประชากรที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ.2534 ผลการศึกษาพบว่า สองในสามของตัวอย่างทั้งหมดมีความตั้งใจที่จะย้ายถิ่นโดยปัจจัยที่สัมพันธ์กับความตั้งใจที่จะย้ายถิ่น คือ ความต้องการที่จะมีบ้านหรือที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง รวมทั้งต้องการหลีกเลี่ยงปัญหาการจราจรและสิ่งแวดล้อมด้วย ประกอบกับในช่วงเวลาดังกล่าว รัฐเองก็ได้มีนโยบายในการขยายความเจริญออกไปสู่จังหวัดปริมณฑล จังหวัดเมืองหลัก และจังหวัดอื่น ๆ รวมทั้งมีการส่งเสริมให้คนที่มีความรู้ความสามารถจะย้ายออกไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศด้วย (แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 เป็นต้นมา) ซึ่งจากแรงผลักดันและ

* ภาควิชาอนามัยครอบครัว คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล แขวงราชวิถี เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400.

แรงดึงดูดนี้ได้ก่อให้เกิดกระแสการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากในช่วงปี พ.ศ.2513 มีจำนวนผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครไปสู่จังหวัดต่าง ๆ เพียง 42,700 คน (อัตราการย้ายถิ่นออกเท่ากับ 32 คน ต่อพัน) และได้เพิ่มขึ้นเป็น 287,754 คน (อัตราการย้ายถิ่นออกเท่ากับ 52 คนต่อพัน) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2536ข)

การที่มีจำนวนผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครเพิ่มมากขึ้นนี้ ทำให้เกิดประเด็นคำถามที่สำคัญ คือ เมื่อผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้ย้ายออกจากกรุงเทพมหานครแล้วจะไปอยู่ที่ไหน รวมทั้งจะมีลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม เป็นอย่างไร และมีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น และเลือกถิ่นปลายทาง ซึ่งลักษณะดังกล่าวยังไม่มีความชัดเจนมาก่อน ดังนั้นการศึกษาถึงประเด็นเหล่านี้ จึงจะมีประโยชน์ในแง่ที่ทำให้เกิดความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงต่อไป นอกจากนี้ อาจเป็นประโยชน์ในแง่ที่ชี้ให้เห็นถึงผลสำเร็จของแผนพัฒนาประเทศที่มุ่งส่งเสริมให้มีการกระจายความเจริญออกไปสู่ภูมิภาคอื่น ๆ มากขึ้นได้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม และสาเหตุของการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร ในช่วงปี 2518-2523 และ ปี 2528-2533
2. เพื่อศึกษาแนวโน้มการเลือกถิ่นปลายทางของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกถิ่นปลายทาง ของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร ในช่วงปี 2518- 2523 และปี 2528-2533

กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษานี้มีแนวคิดและทฤษฎีที่สำคัญในการอธิบาย โดยเริ่มจากแนวคิดเกี่ยวกับกระแสการย้ายถิ่น และลักษณะของผู้ย้ายถิ่น ซึ่ง Ravenstien (1889) และ Lee (1966) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่มักจะย้ายในระยะทางใกล้ ๆ แต่ถ้าย้ายไกลออกไปจะมุ่งเข้าสู่เมืองศูนย์กลางการค้าและอุตสาหกรรม โดยผู้ย้ายถิ่นที่อาศัยในเขตเมืองมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นน้อยกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท นอกจากนี้เขายังได้กล่าวอีกว่า กระแสการย้ายถิ่นที่สำคัญทุก

กระแสนโยกย้ายถิ่นกลับ และในการย้ายถิ่นนั้นจะมีลักษณะของการเลือกสรรในตัวเอง โดยผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายเนื่องจากปัจจุบันดึงดูดหรือปัจจัยบวก ย่อมเป็นที่ต้องการของถิ่นปลายทาง นอกจากนั้น Lee (1966) ยังได้ตั้งข้อสังเกตอีกว่าผู้ย้ายถิ่นมักจะถูกเลือกสรรในบางช่วงชีวิตเท่านั้น เช่น ผู้ที่อยู่ในวัยแรงงาน เป็นต้น ส่วน Licheter et al. (1979) ได้ระบุถึงการเลือกสรรการย้ายถิ่นว่า ทั้งผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายจากนอกเขตนครหลวง (nonmetropolitan) ไปสู่เขตนครหลวง (metropolitan) และผู้ย้ายถิ่นจากเขตนครหลวงไปสู่เขตนอกเขตนครหลวง มีลักษณะของการเลือกสรรค่อนข้างสูง กล่าวคือ ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่อยู่ในวัยหนุ่มสาว มีการศึกษา และฐานะทางเศรษฐกิจ และสังคมสูงกว่าคนทั่วไป แต่ถ้าเปรียบเทียบระหว่างผู้ย้ายถิ่นทั้ง 2 กระแสแล้ว พบว่า ผู้ย้ายถิ่นออกจากเขตนครหลวงมีอายุและการศึกษาสูงกว่าผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่เขตนครหลวงเล็กน้อย

ส่วนการอธิบายถึงปัจจัยกำหนดการย้ายถิ่นนั้น นอกจาก Ravenstien (1889) และ Lee (1966) ที่มองว่า การย้ายถิ่นส่วนใหญ่มาจากสาเหตุด้านเศรษฐกิจแล้ว ยังมีแนวคิดในเรื่องเกี่ยวกับการย้ายถิ่นแบบวนกลับ (The turnaround migration) ซึ่ง William and Safranko (1979) ได้ชี้ให้เห็นว่า การย้ายถิ่นออกจากเมืองมหานครไปสู่เขตมหานครนั้น มิได้มาจากเหตุทางด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะการเข้ามาหางานทำสูงที่สุด แต่มีสาเหตุมาจากทั้งปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด โดยปัจจัยผลักดันนั้นเกิดจากสภาพแวดล้อมในเขตเมือง ที่มีปัญหาหลาย ๆ ด้าน ทำให้ตัดสินใจย้ายถิ่นออก นอกจากนี้ การย้ายถิ่นกลับเพราะหางานไม่ได้ หรือเพราะไม่ประสบความสำเร็จในงานก็มีส่วนสำคัญเช่นกัน ส่วนปัจจัยดึงดูดมักจะเกี่ยวข้องกับนโยบายในการขยายความเจริญทางด้านต่าง ๆ ออกไปสู่เขตนครหลวง ทำให้กลายเป็นแหล่งงานที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่งในการที่จะออกไปหางานทำ หรือย้ายไปรับหน้าที่ที่สูงขึ้น รวมทั้งระบบการคมนาคมในประเทศก็เอื้ออำนวยให้เป็นอย่างดี

สำหรับการเลือกถิ่นปลายทางของผู้ย้ายถิ่น การศึกษานี้มองว่าการย้ายถิ่นนั้นมักจะเกิดไปพร้อม ๆ กับการเลือกถิ่นปลายทาง โดยผู้ย้ายถิ่นจะต้องคิดและคาดการณ์อย่างรอบคอบในที่จะย้ายไปยังถิ่นปลายทางใด ๆ และในการศึกษานี้ได้กำหนดถิ่นปลายทางออกเป็น 3 แหล่งใหญ่ ๆ คือ กลุ่มจังหวัดปริมณฑล กลุ่มจังหวัดเมืองหลัก และกลุ่มจังหวัดอื่น ๆ โดยมีความคิดว่า จังหวัดปริมณฑลนั้นเป็นจังหวัดที่อยู่ใกล้ และมีความเจริญในด้านต่าง ๆ ไม่แตกต่างจาก

กรุงเทพมหานครมากนัก รวมทั้งยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศที่ส่งเสริมให้ประชากรมีการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครไปสู่จังหวัดใกล้เคียงมากขึ้น ส่วนจังหวัดเมืองหลักถือได้ว่าเป็นจังหวัดที่ได้รับการส่งเสริมให้มีการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมและบริการตามแผนพัฒนาของประเทศมาโดยตลอด ในขณะที่กลุ่มจังหวัดอื่น ๆ เป็นจังหวัดที่อยู่นอกขอบข่ายที่ได้กล่าวมาแล้ว

วิธีการศึกษา

แหล่งข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษานี้ได้ใช้ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) จากสำมะโนประชากรและเคหะ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ.2523 และ พ.ศ.2533 โดยใน พ.ศ.2523 ใช้ตัวอย่างร้อยละ 1 ของสำมะโนประชากร ส่วนใน พ.ศ.2533 ใช้ตัวอย่างร้อยละ 1.2 ของสำมะโนประชากรทั้งหมด

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครไปสู่จังหวัดต่าง ๆ นอกเขตกรุงเทพมหานครทั้งหมด ในช่วงปี 2518-2523 และช่วงปี 2528-2533 หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เป็นผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร และมีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ นอกเขตกรุงเทพมหานคร น้อยกว่า 5 ปี และเป็นผู้ที่มีอายุระหว่าง 13-60 ปี ซึ่งในที่สุดแล้วจะได้กลุ่มตัวอย่างในปี 2518-2523 จำนวน 961 คน และปี 2528-2533 จำนวน 2,079 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ได้ใช้โปรแกรม STATA (Satatistics Data Analysis) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และใช้สถิติ Multinomial Logistic Regression เป็นแนวทางในการวิเคราะห์

และเนื่องจากการวิเคราะห์โดยใช้สถิติ Multinomial Logistic Regression นั้น มักจะปรากฏค่า Coefficient และค่าทำนายออกมาหลายค่า ซึ่งยากแก่การอธิบาย ดังนั้นผู้วิจัยจะใช้วิธีจำลองค่าทำนายลงในสมการ Regression แล้วอธิบายผลตามค่าจำลองที่ได้

ผลการศึกษา

1. ลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม และสาเหตุการย้ายถิ่น ออกจากกรุงเทพมหานคร

1.1 ลักษณะทางด้านเพศ อายุ และสถานภาพสมรส

ในช่วงปี 2518-2523 ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครเข้าสู่จังหวัดต่าง ๆ นอกเขตกรุงเทพมหานครทั้งหมด เป็นเพศชายใกล้เคียงกับเพศหญิงคิดเป็น ร้อยละ 50.5 และร้อยละ 49.5 ตามลำดับ ต่อมาในช่วงปี 2528-2533 ลักษณะดังกล่าวก็ยังเหมือนเดิม นั่นคือ ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร มีเพศชาย ร้อยละ 50.1 และเพศหญิง ร้อยละ 49.9 (ตารางที่ 1)

ส่วนโครงสร้างทางด้านอายุของผู้ย้ายถิ่น พบว่า ในช่วงปี 2518-2523 ผู้ย้ายถิ่นในกลุ่มอายุ 25-29 ปี เป็นผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมากที่สุด รองลงมาคือ กลุ่มผู้ที่มีอายุ 30-44 ปี และเมื่อเวลาผ่านไป 10 ปี คือ ช่วงปี 2528 - 2533 ลักษณะดังกล่าวก็ยังเหมือนเดิมแต่ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุน้อย (13-19 ปี) และผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุมาก (อายุ 30-60 ปี) มีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมากขึ้น (ตารางที่ 1)

สำหรับสถานภาพสมรสของผู้ย้ายถิ่น พบว่า ในช่วงปี 2518-2523 ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนของผู้ที่สมรสแล้วมากกว่าผู้ที่เป็นโสด คิดเป็นร้อยละ 60.3 และร้อยละ 39.7 ตามลำดับ ต่อมาในช่วงปี 2528-2533 พบว่า ลักษณะดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไป นั่นคือ สัดส่วนของผู้ที่เป็นโสดและสมรสแล้ว แตกต่างกันไปเล็กน้อย ร้อยละ 48.2 และร้อยละ 51.8 ตามลำดับ นอกจากนั้นยังพบว่าสัดส่วนของผู้ที่เป็นโสด มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น (ตารางที่ 1)

1.2 ลักษณะทางการศึกษา อาชีพ และสถานภาพของผู้ย้ายถิ่น

ระดับการศึกษาที่สำเร็จของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครไปสู่จังหวัดต่าง ๆ นอกเขตกรุงเทพมหานคร ในช่วงปี 2518-2523 พบว่า ส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาศึกษามากที่สุด รองลงมาคือ ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 48.2 และร้อยละ 28.9 ตามลำดับ แต่เมื่อเวลาผ่านไป 10 ปี คือ ช่วงปี 2528-2533 พบว่า ลักษณะดังกล่าวมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยผู้ย้ายถิ่นที่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา มีสัดส่วนไม่แตกต่างกัน

ร้อยละ 37.0 และร้อยละ 35.9 ตามลำดับ และนอกจากนั้นยังพบว่าส่วนของผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา มีแนวโน้มสูงขึ้น (ตารางที่ 1)

ส่วนลักษณะอาชีพของผู้ย้ายถิ่น พบว่า ในช่วงปี 2518-2523 ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร มีสัดส่วนของผู้ที่ไม่ทำงานสูงที่สุด (ร้อยละ 33.6) รองลงมาคือ ผู้ที่ประกอบอาชีพหมวดวิชาการ และบริการกับกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพช่างและผู้ประกอบการในกระบวนการผลิต คือ มีประมาณร้อยละ 19 ต่อมาในช่วงปี 2528-2533 ลักษณะดังกล่าวก็ยังเหมือนเดิม แต่ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ มีสัดส่วนของผู้ที่ประกอบอาชีพด้านช่างฯ บริการ/ค้าขาย และไม่ได้ทำงานเพิ่มมากขึ้น (ตารางที่ 1)

สำหรับสถานภาพผู้ย้ายถิ่น ซึ่งวัดโดยใช้จังหวัดที่เกิดเป็นตัวชี้วัด โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ ผู้ย้ายถิ่นที่เกิดในกรุงเทพมหานคร ผู้ย้ายถิ่นต่อ คือ ผู้ที่เกิดจังหวัดต่าง ๆ นอกเขตกรุงเทพมหานคร แต่ไม่ได้อาศัยในจังหวัดนั้น ๆ และผู้ย้ายถิ่นกลับ คือ ผู้ที่เกิดนอกกรุงเทพมหานคร และเป็นจังหวัดเดียวกับจังหวัดที่อยู่ ณ ปัจจุบัน พบว่า ในช่วงปี 2518-2523 ผู้ย้ายถิ่นที่มีสถานภาพเป็นผู้ที่เกิดในกรุงเทพมหานคร เป็นผู้ที่ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร มากที่สุด รองลงมาคือ ผู้ที่มีสถานภาพเป็นผู้ย้ายถิ่นต่อ คิดเป็นร้อยละ 49.2 และร้อยละ 34.1 ตามลำดับ ต่อมาในช่วงปี 2528-2533 ลักษณะดังกล่าวก็ยังเหมือนเดิมแต่ที่น่าสนใจคือ สัดส่วนของผู้ที่มีสภาพเป็นผู้ย้ายถิ่นต่อ และย้ายถิ่นกลับมีแนวโน้มสูงขึ้น (ตารางที่ 1)

1.3 สาเหตุการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครเข้าสู่จังหวัดต่าง ๆ นอกเขตกรุงเทพมหานครทั้งหมดในช่วงปี 2518-2523 มีการย้ายด้วยสาเหตุด้านการย้ายตามหัวหน้าครัวเรือนสูงที่สุด รองลงมาคือ การย้ายเพื่อหางานทำ คิดเป็นร้อยละ 35.8 และ ร้อยละ 22.4 ตามลำดับ ต่อมาในช่วงปี 2528-2533 ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครก็มีการย้ายด้วยสาเหตุด้านการย้ายตามหัวหน้าครัวเรือนสูงที่สุด (ตารางที่ 1) ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดในเรื่องการย้ายถิ่นแบบวกกลับ ในแง่ที่ว่าผู้ย้ายถิ่นออกจากเมืองมมหานครนั้น ไม่ได้ย้ายจากสาเหตุด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะการหางานทำมากที่สุด อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงการย้ายถิ่นด้วยสาเหตุด้านการย้ายตามตำแหน่งหน้าที่การงาน ย้ายเพื่อกลับบ้าน ย้ายบ้าน และย้ายเพื่อการศึกษาพบว่ามีแนวโน้มสูงขึ้น (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1: ลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม สถานภาพการย้ายถิ่น และสาเหตุการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร ในช่วงปี 2518-2523 และ ปี 2528-2533

ตัวแปร	ปี 2518-2523		ปี 2528-2533		การเปลี่ยนแปลง
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
เพศ					
ชาย	485	50.5	1041	50.1	-0.4
หญิง	476	49.5	1038	49.9	0.4
รวม	961	100.0	2079	100.0	
กลุ่มอายุ					
13 - 19	136	14.2	352	16.9	2.7
20 - 29	442	46.0	845	40.6	-5.4
30 - 44	295	30.7	659	31.7	1.0
45 - 60	88	9.1	223	10.8	1.7
รวม	961	100.0	2079	100.0	
สถานภาพสมรส					
โสด	380	39.7	989	48.2	8.5
สมรส	577	60.3	1064	51.8	-8.5
รวม	957	100.0	2053	100.0	
ระดับการศึกษา					
ประถมศึกษา	461	48.2	759	37.0	-11.2
มัธยมศึกษา	277	28.9	735	35.9	7.0
อุดมศึกษา	219	22.9	556	27.1	4.2
รวม	957	100.0	2053	100.0	
อาชีพ					
วิชาชีพ	189	19.7	268	13.0	-6.7
เสมียน	67	7.0	164	8.0	1.0
เกษตรกรรม	43	4.5	74	3.6	-0.9
บริการ/ค้าขาย	156	16.3	365	17.7	1.4
ช่างๆ	180	18.8	408	20.0	1.2
ไม่ได้ทำงาน	322	33.6	774	37.7	4.1
รวม	957	100.0	2053	100.0	

ตารางที่ 1: (ต่อ)

ตัวแปร	ปี 2518-2523		ปี 2528-2533		การเปลี่ยนแปลง
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
สถานภาพผู้ย้ายถิ่น					
ผู้เกิดกรุงเทพฯ	471	49.2	976	47.3	-1.9
ผู้ย้ายถิ่นต่อ	326	34.1	741	35.9	1.8
ผู้ย้ายถิ่นกลับ	160	16.7	347	16.8	0.1
รวม	957	100.0	2064	100.0	
สาเหตุการย้ายถิ่น					
ตามตำแหน่งฯ	181	18.9	423	20.5	1.6
หางานทำ	214	22.4	313	15.2	-7.2
ตามหัวหน้าครัวเรือน	343	35.8	655	31.7	-4.1
แต่งงาน	57	6.0	70	3.4	-2.6
ย้ายบ้าน	49	5.1	246	11.9	6.8
กลับบ้าน	68	7.1	164	7.9	0.8
การศึกษา	45	4.7	193	9.4	4.7
รวม	957	100.0	2064	100.0	

2. แนวโน้มการเลือกถิ่นปลายทางของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร

ในช่วงปี 2518-2523 ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมีการย้ายถิ่นเข้าสู่กลุ่มจังหวัดอื่น ๆ ที่มีใช้จังหวัดปริมณฑลและจังหวัดเมืองหลักสูงที่สุดคิดเป็นร้อยละ 41.3 แต่เมื่อเวลาผ่านไป 10 ปี คือ ช่วงปี 2528-2533 กลับพบว่า ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมีการย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดปริมณฑลสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.5 (ตารางที่ 2) ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มที่จะย้ายเข้าสู่จังหวัดปริมณฑล ซึ่งมีอาณาเขตติดกับกรุงเทพมหานครมากที่สุด นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มที่จะย้ายเข้าสู่จังหวัดเมืองหลักเพิ่มมากขึ้น (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2: จำนวนและร้อยละของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร จำแนกตามถิ่นปลายทาง ในช่วงปี 2518-2523 และปี 2528-2533

ถิ่นปลายทาง	ปี 2518-2523		ปี 2528-2533		การเปลี่ยนแปลง
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	
จังหวัดปริมณฑล	363	37.8	883	42.5	4.7
จังหวัดเมืองหลัก	201	20.9	530	25.5	4.6
จังหวัดอื่น ๆ	397	41.3	666	32.0	-9.3
รวม	961	100.0	2079	100.0	

3. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกถิ่นปลายทางของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร

การวิเคราะห์ในส่วนนี้ ต้องการพิจารณาว่าลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และสังคม สถานภาพการย้ายถิ่น และสาเหตุการย้ายถิ่น จะมีความสัมพันธ์กับการเลือกถิ่นปลายทางในลักษณะเช่นไร ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ในลักษณะ Multivariate Analysis โดยใช้สถิติ Multinomial Logistic Regression

3.1 เพศ

ผลการวิเคราะห์ Multinomial Logistic Regression ซึ่งมีการควบคุมปัจจัยด้านอื่น ๆ แล้ว พบว่า ในช่วงปี 2518-2523 ปัจจัยด้านเพศไม่แสดงนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กับการเลือกถิ่นปลายทางโดยผู้ย้ายถิ่นทั้งชายและหญิง มีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่กลุ่มจังหวัดอื่น ๆ มากที่สุด (ตารางที่ 3 และ 5) ต่อมาในช่วงปี 2528-2533 พบว่า ปัจจัยด้านเพศก็ยังไม่แสดงนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กับการเลือกถิ่นปลายทางเช่นเดิม แต่ทิศทางการย้ายถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงไปโดยผู้ย้ายถิ่นทั้งชายและหญิง มีแนวโน้มที่จะย้ายเข้าสู่จังหวัดปริมณฑลสูงที่สุด (ตารางที่ 4 และ 5)

3.2 อายุ

ในช่วงปี 2518-2523 ปัจจัยด้านอายุไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กับการเลือกถิ่นปลายทาง และเมื่อพิจารณาค่าทำนายความน่าจะเป็นของการเลือกถิ่นปลายทาง จะเห็นได้ว่า ผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุสูงขึ้นมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดปริมณฑล ส่วนจังหวัดเมืองหลักแทบจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย (ตารางที่ 3 และ 5) ต่อมาในช่วงปี 2528-2533 พบว่า ปัจจัยด้านอายุมีความสำคัญกับการเลือกถิ่นปลายทางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุมากขึ้นมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดปริมณฑลสูง ในขณะที่ผู้ที่มีอายุน้อย มีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองหลักสูงขึ้น (ตารางที่ 4 และ 5) ลักษณะเช่นนี้ชี้ให้เห็นว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวแนวโน้มการเลือกถิ่นปลายทางของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ ผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุมากมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดปริมณฑล ในขณะที่ผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุน้อยมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดเมืองหลักสูง

3.3 สถานภาพสมรส

เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านสถานภาพสมรสของผู้ย้ายถิ่น พบว่า ในช่วงปี 2518-2523 ปัจจัยด้านสถานภาพสมรสของผู้ย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับการเลือกถิ่นปลายทางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 และเมื่อพิจารณาค่าทำนายความน่าจะเป็นในการเลือกถิ่นปลายทาง พบว่า ทั้งผู้ย้ายถิ่นที่มีสถานภาพโสดและสมรสแล้ว มีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดอื่น ๆ มากที่สุด (ตารางที่ 3 และ 5) ต่อมาในช่วงปี 2528-2533 พบว่า ปัจจัยด้านสถานภาพสมรสก็ยังคงมีความสัมพันธ์ต่อการเลือกถิ่นปลายทางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเมื่อพิจารณาค่าทำนายความน่าจะเป็นในการเลือกถิ่นปลายทาง จะเห็นได้ว่าทั้งผู้ที่เป็นโสดและสมรสแล้ว มีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดปริมณฑลสูงที่สุด แต่ถ้าเปรียบเทียบระหว่างผู้ที่เป็นโสดและสมรสแล้ว จะเห็นได้ว่า ผู้ที่เป็นโสดมีแนวโน้มสูงที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดเมืองหลักสูงกว่าผู้ที่สมรสแล้ว (ตารางที่ 4 และ 5)

3.4 ระดับการศึกษา

ผลการวิเคราะห์ Multinomial Logistic Regression พบว่า ในช่วงปี 2518-2523 ปัจจัยด้านการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กับการเลือกถิ่น

ปลายทาง (ตารางที่ 3 และ 5) ต่อมาในช่วงปี 2528-2533 พบว่า ปัจจัยด้านการศึกษาก็ไม่มี ความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเช่นกัน แต่ทิศทางการย้ายถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงไป โดย ผู้ย้ายถิ่นที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา มีแนวโน้มที่จะย้าย ถิ่นเข้าสู่จังหวัดปริมณฑลมากที่สุด (ตารางที่ 4 และ 5)

3.5 อาชีพของผู้ย้ายถิ่น

ในช่วงปี 2518-2523 พบว่า ปัจจัยด้านอาชีพวิชาชีพวิชาการและบริหารไม่แสดง นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กับการเลือกถิ่นปลายทาง ลักษณะเช่นนี้คล้ายคลึงกับปัจจัย อาชีพด้านอื่น ๆ (ตารางที่ 3 และ 5) ต่อมาในช่วงปี 2528-2533 พบว่า ปัจจัยด้านวิชาชีพวิชาการ และบริหาร เสมียน เกษตรกรรม และด้านอื่น ๆ ก็ยังไม่มีความสัมพันธ์กับการเลือกถิ่นปลายทาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเช่นเดิม แต่ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ผู้ย้ายถิ่นที่ประกอบอาชีพด้านช่าง และพนักงานในกระบวนการผลิตมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดปริมณฑลสูง ในขณะที่ ผู้ย้ายถิ่นที่ประกอบวิชาชีพ วิชาการ มีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดเมืองหลักสูง (ตารางที่ 4 และ 5)

3.6 สถานภาพผู้ย้ายถิ่น

เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านสถานภาพผู้ย้ายถิ่น พบว่า ในช่วงปี 2518-2523 ปัจจัย ด้านสถานภาพผู้ย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับการเลือกถิ่นปลายทางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.05 และเมื่อพิจารณาค่าทำนายความน่าจะเป็นในการเลือกถิ่นปลายทางพบว่า ผู้ย้ายถิ่น ที่เกิดในกรุงเทพมหานคร และผู้ย้ายถิ่นต่อมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดปริมณฑลสูงที่สุด ในขณะที่ผู้ย้ายถิ่นที่มีสถานภาพเป็นผู้ย้ายถิ่นกลับมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดอื่น ๆ มาก ที่สุด (ตารางที่ 3 และ 5) ต่อมาในช่วงปี 2528-2533 พบว่า ปัจจัยด้านสถานภาพผู้ย้ายถิ่นก็ยัง มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับการเลือกถิ่นปลายทาง และเมื่อพิจารณาค่าทำนาย ความน่าจะเป็นในการเลือกถิ่นปลายทาง พบว่า ผู้ย้ายถิ่นที่เกิดในกรุงเทพมหานครและผู้ย้ายถิ่น ต่อ มีแนวโน้มที่จะย้ายเข้าสู่จังหวัดปริมณฑลสูงที่สุดในขณะที่ผู้ย้ายถิ่นที่มีสถานภาพเป็น ผู้ย้ายถิ่นกลับ ก็มีแนวโน้มที่จะย้ายเข้าสู่จังหวัดอื่น ๆ มากที่สุด (ตารางที่ 4 และ 5)

3.7 สาเหตุการย้ายถิ่น

ผลการวิเคราะห์ Multinomial Logistic Regression พบว่า ในช่วงปี 2518-2523 ปัจจัยด้านสาเหตุการย้ายถิ่นมีความสัมพันธ์กับการเลือกถิ่นปลายทางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเมื่อพิจารณาค่าทำนายความน่าจะเป็นของการเลือกถิ่นปลายทาง พบว่า ผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายด้วยสาเหตุด้านการย้ายตามตำแหน่งหน้าที่การงาน ย้ายเพื่อหางานทำ ย้ายเพื่อกลับบ้าน มีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดอื่น ๆ สูงที่สุด ส่วนผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายด้วยสาเหตุด้านการย้ายตามหัวหน้าครัวเรือน ย้ายบ้าน มีแนวโน้มที่จะย้ายเข้าสู่จังหวัดปริมณฑลสูงที่สุด (ตารางที่ 3 และ 5)

ส่วนในช่วงปี 2528-2533 พบว่า ปัจจัยด้านการย้ายถิ่นด้วยสาเหตุด้านการย้ายตามตำแหน่งหน้าที่การงาน ย้ายเพื่อหางานทำ ย้ายเพื่อย้ายบ้าน ย้ายเพื่อกลับบ้านและการย้ายเพื่อศึกษา ก็ยังมีความสัมพันธ์กับการเลือกถิ่นปลายทางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาค่าทำนายความน่าจะเป็นของการเลือกถิ่นปลายทาง พบว่า ผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายตามตำแหน่งหน้าที่การงานมีแนวโน้มที่จะย้ายเข้าสู่กลุ่มจังหวัดอื่น ๆ มากที่สุด ส่วนผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายเพื่อหางานทำมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองหลักสูงที่สุด แสดงว่า การพัฒนาเมืองหลักนั้นประสบความสำเร็จพอสมควร ในการดึงดูดให้คนกรุงเทพมหานครเข้ามาทำงาน สำหรับผู้ย้ายถิ่นตามหัวหน้าครัวเรือน และผู้ย้ายเพื่อย้ายบ้านมีแนวโน้มที่จะย้ายเข้าสู่จังหวัดปริมณฑลมากที่สุด ในขณะที่ผู้ย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา มีแนวโน้มที่จะย้ายเข้าสู่เมืองหลักสูงที่สุด (ตารางที่ 4 และ 5)

ตารางที่ 3: แสดงค่า Coefficient จากการวิเคราะห์ Multinomial Logistic Regression ของการเลือกถิ่นปลายทางที่สำคัญในช่วงปี 2518-2523

ตัวแปร	จังหวัดปริมณฑล VS กลุ่มจังหวัดอื่นๆ (1)	จังหวัดเมืองหลัก VS กลุ่มจังหวัดอื่นๆ (2)	จังหวัดเมืองหลัก VS กลุ่มจังหวัดปริมณฑล (3)
เพศ (1)			
- ชาย	-0.007	-0.093	-0.076
อายุ	0.021	0.014	-0.023
สถานภาพสมรส(2)			
- สมรสแล้ว	-0.448*	0.063	-0.510*
ระดับการศึกษา (3)			
- ประถมศึกษา	0.117	-0.200	-0.083
- อุดมศึกษา	-0.304	0.208	0.512
อาชีพ (4)			
- วิชาชีพ	-0.053	0.107	0.159
- เสพียน	0.229	0.196	0.767
- เกษตรกรรม	-1.844*	0.448	0.392
- บริการ/ค้าขาย	-0.184	0.306	0.190
- ไม่ได้ทำงาน	-0.645	-0.189	0.456
สถานภาพผู้ย้ายถิ่น (5)			
- ผู้เกิดในกรุงเทพฯ	2.043*	0.625	-1.418*
- ผู้ย้ายถิ่นต่อ	2.117*	0.492	-1.625*
สาเหตุการย้ายถิ่น (6)			
- ตามตำแหน่ง	-2.078*	-0.294	1.784*
- หางานทำ	-1.727*	0.087	1.814*
- แต่งงาน	-0.848*	0.293	0.555
- ย้ายบ้าน	1.986*	0.437	-1.549*
- กลับบ้าน	-2.377*	-1.453*	0.934
- การศึกษา	0.900	1.307*	2.208*
ค่าคงที่	-1.170*	-1.514*	-0.345

Model Chi-square = 335.63 with 36 degree of freedom, N = 914, * = แสดงนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

(1) กลุ่มอ้างอิง คือเพศหญิง, (2) กลุ่มอ้างอิง คือกลุ่มโสด, (3) กลุ่มอ้างอิง คือมัธยมศึกษา, (4) กลุ่มอ้างอิง คือช่างและพนักงานในกระบวนการผลิต, (5) กลุ่มอ้างอิง คือผู้ย้ายถิ่นกลับ, (6) กลุ่มอ้างอิง คือย้ายตามหัวหน้าฯ

ตารางที่ 4: แสดงค่า Coefficient จากการวิเคราะห์ Multinomial Logistic Regression ของ การเลือกถิ่นปลายทางที่สำคัญในช่วงปี 2528-2533

ตัวแปร	จังหวัดปริมณฑล VS กลุ่มจังหวัดอื่นๆ (1)	จังหวัดเมืองหลัก VS กลุ่มจังหวัดอื่นๆ (2)	จังหวัดเมืองหลัก VS กลุ่มจังหวัดปริมณฑล (3)
เพศ (1)			
- ชาย	-0.172	-0.114	0.242
อายุ	0.017*	-0.016*	-0.033*
สถานภาพสมรส(2)			
- สมรสแล้ว	0.526*	0.163	-0.689*
ระดับการศึกษา (3)			
- ประถมศึกษา	0.041	-0.036	-0.077
- อุดมศึกษา	0.065	0.237	0.172
อาชีพ (4)			
- วิชาชีพ	-0.877	0.254	0.131
- เสพียน	0.326	0.443	0.118
- เกษตรกรรม	-0.610	-0.093	0.817
- บริการ/ค้าขาย	-0.186	-0.074	0.112
- ไม่ได้ทำงาน	-0.643	0.096	1.039*
สถานภาพผู้ย้ายถิ่น (5)			
- ผู้เกิดในกรุงเทพฯ	1.501*	0.627*	-0.874*
- ผู้ย้ายถิ่นต่อ	1.582*	0.594*	-0.988*
สาเหตุการย้ายถิ่น (6)			
- ตามตำแหน่ง	-1.696*	0.205	1.902*
- หางานทำ	-0.870*	1.131*	2.001*
- แต่งงาน	-0.987*	0.176	1.163
- ย้ายบ้าน	1.993*	0.752	-1.241*
- กลับบ้าน	-3.521*	0.021	3.541
- การศึกษา	-0.971*	2.185*	3.157*
ค่าคงที่	0.341	-0.856*	-1.197*

Model Chi-square = 909.24 with 36 degree of freedom, N = 1963, * = แสดงนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

(1) กลุ่มอ้างอิง คือเพศหญิง, (2) กลุ่มอ้างอิง คือกลุ่มโสด, (3) กลุ่มอ้างอิง คือมัธยมศึกษา, (4) กลุ่มอ้างอิง คือช่างและพนักงานในกระบวนการผลิต, (5) กลุ่มอ้างอิง คือผู้ย้ายถิ่นกลับ, (6) กลุ่มอ้างอิง คือย้ายตามหัวหน้าฯ

ตารางที่ 5: แสดงร้อยละค่าทำนายความน่าจะเป็นของการเลือกถิ่นปลายทาง ในช่วงปี 2518-2523 และปี 2528-2533 เมื่อเลือกพิจารณาที่ตัวแปรระดับบุคคล

ตัวแปร	ปี 2518-2523				ปี 2528-2533			
	ปริมณฑล	เมืองหลัก	จังหวัด อื่น ๆ	รวม	ปริมณฑล	เมืองหลัก	จังหวัด อื่น ๆ	รวม
เพศ								
ชาย	38	20	42	100	42	23	35	100
หญิง	38	21	40	100	42	28	30	100
อายุ								
15	31	21	48	100	38	31	31	100
20	33	21	46	100	39	29	32	100
25	36	21	43	100	40	27	33	100
30	39	21	40	100	42	25	33	100
35	42	20	38	100	44	23	33	100
40	45	20	35	100	45	21	33	100
50	51	19	30	100	48	18	34	100
60	56	19	25	100	50	16	34	100
สถานภาพสมรส								
โสด	35	22	43	100	38	30	32	100
สมรส	39	19	42	100	48	22	30	100
ระดับการศึกษา								
ประถมฯ	38	19	43	100	43	25	32	100
มัธยมศึกษา	38	22	40	100	42	25	33	100
อุดมศึกษา	33	25	42	100	42	27	31	100
อาชีพ								
วิชาชีพฯ	37	22	41	100	29	34	37	100
เสมียน	35	36	30	100	44	29	27	100
เกษตรกรรม	6	44	50	100	20	34	46	100
บริการ/ค้าขาย	27	29	44	100	30	30	40	100
ช่างฯ	40	20	40	100	44	24	32	100
ไม่ได้ทำงาน	30	22	48	100	33	30	37	100

ตารางที่ 5: (ต่อ)

ตัวแปร	ปี 2518-2523				ปี 2528-2533			
	ปริมาณ	เมืองหลัก	จังหวัด อื่น ๆ	รวม	ปริมาณ	เมืองหลัก	จังหวัด อื่น ๆ	รวม
สถานภาพผู้ย้ายถิ่น								
เกิดกรุงเทพฯ	53	18	29	100	52	24	24	100
ย้ายถิ่นต่อ	59	15	25	100	55	23	22	100
ย้ายถิ่นกลับ	24	21	55	100	32	25	43	100
สาเหตุการย้ายถิ่น								
ตามตำแหน่งฯ	16	25	59	100	21	37	42	100
หางานทำ	18	29	52	100	24	48	28	100
ตามหัวหน้าฯ	48	18	36	100	50	22	28	100
แต่งงาน	27	21	52	100	26	35	39	100
ย้ายบ้าน	69	12	18	100	67	19	14	100
กลับบ้าน	12	11	77	100	5	41	54	100
การศึกษา	17	52	32	100	13	72	15	100

หมายเหตุ: สำหรับการจำลองทุกค่าในการทำนายตัวแปรที่ถูกกำหนดให้เป็นตัวแปรทำนายจะใช้ค่าจำลอง
ส่วนตัวแปรที่เหลืออื่น ๆ ในสมการทำนายให้ใช้ค่าจริง

สรุปและอภิปรายผล

1. ลักษณะทางด้านประชากร เศรษฐกิจและสังคม และสาเหตุการย้ายถิ่น ออกจากกรุงเทพมหานคร

ในช่วงปี 2518-2523 ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนของเพศชาย
ใกล้เคียงกับเพศหญิง ต่อมาในช่วงปี 2528-2533 ลักษณะดังกล่าวก็ยังเหมือนเดิม ปรากฏการณ์
เช่นนี้แตกต่างจากการศึกษาการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครที่ผ่านมาที่พบว่า มีเพศหญิงมาก
กว่าเพศชาย (กุลลักษณะณ์ เลิศภัทรพงษ์, 2536; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2536ข) สำหรับ
โครงสร้างด้านอายุของผู้ย้ายถิ่นพบว่า ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-29 ปี ปรากฏการณ์

เช่นนี้คล้ายคลึงกันทั้ง 2 ช่วงปี แสดงว่า การเลือกสรรทางด้านอายุของผู้ย้ายถิ่นตามแนวคิดของ Lee (1966) นั้นยังมีความสำคัญ แม้จะเป็นการอธิบายการย้ายถิ่นออกจากเมืองใหญ่ไปสู่เมืองที่เล็กกว่า นอกจากนั้นหากพิจารณาเปรียบเทียบกับผลการศึกษากายการย้ายถิ่นออกจากเมืองมหานครในสหรัฐอเมริกา ของ Lichter et al. (1979) พบว่า มีความคล้ายคลึงกัน โดยผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 25-29 ปี มากที่สุด

และเมื่อพิจารณาลักษณะทางด้านสถานภาพสมรสของผู้ย้ายถิ่นพบว่า ส่วนใหญ่มักเป็นผู้ที่สมรสแล้ว ทั้งในช่วงปี 2518-2523 และปี 2528-2533 ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษากายการย้ายถิ่นออกจากเมืองมหานครในสหรัฐอเมริกา ที่พบว่า ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่เป็นผู้ที่สมรสแล้วมากกว่าผู้ที่มีสถานภาพโสด (Lichter et al., 1979; Comphehl and Gorkovich, 1984) แต่ถ้าเปรียบเทียบกับกายการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครบางส่วนที่ผ่านมา พบว่า มีความแตกต่างกันโดยผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานคร มีสัดส่วนของผู้ที่เป็นโสดมากกว่าผู้ที่สมรสแล้ว (Chamratrithirong et al., 1979; Achavanitkul, 1988; ประภา คงปัญญา, 2538)

ส่วนลักษณะทางการศึกษาและอาชีพของผู้ย้ายถิ่น พบว่า โดยส่วนใหญ่แล้วผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมีการศึกษาในระดับประถมศึกษาสูงที่สุด ปรากฏการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นทั้งในช่วงปี 2518-2523 และปี 2528-2533 แสดงว่า ผู้ย้ายถิ่นภายในประเทศไม่ว่าจะย้ายเข้าหรือออกจากกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่แล้วมักเป็นผู้ที่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาสูงที่สุด ข้อค้นพบนี้แตกต่างจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่พบว่าผู้ย้ายถิ่นออกจากเมืองมหานครมีสัดส่วนของผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาสูงที่สุด (Lichter et al., 1979; Garkovich, 1982)

สำหรับลักษณะทางด้านอาชีพของผู้ย้ายถิ่น พบว่า ทั้งในช่วงปี 2518-2523 และปี 2528-2533 ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ไม่ได้ทำงานสูงที่สุด ลักษณะเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครนั้น เป็นผู้ที่ย้ายตามหัวหน้าครัวเรือน และย้ายตามบิดามารดาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในหัวข้อสาเหตุการย้ายถิ่นต่อไป อย่างไรก็ตามการศึกษานี้พบข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ สัดส่วนของผู้ที่ประกอบอาชีพด้านวิชาชีพวิชาการและบริหารกับผู้ประกอบการด้านช่าง และพนักงานในกระบวนการผลิตมีแนวโน้มสูงขึ้น ปรากฏการณ์เช่นนี้อาจเป็นเพราะโครงสร้างการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมของพื้นที่นอกเขตกรุงเทพมหานคร มีความเหมาะสมที่จะรับผู้ย้ายถิ่นที่ประกอบอาชีพเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น

ส่วนสถานภาพของผู้ย้ายถิ่นพบว่า ในช่วงปี 2518-2523 ผู้ย้ายถิ่นที่มีสถานภาพเป็นผู้ที่เกิดในกรุงเทพมหานคร เป็นผู้ที่ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมากที่สุด ต่อมาในช่วงปี 2528-2533 ลักษณะดังกล่าวก็ยิ่งเหมือนเดิม แต่ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ผู้ย้ายถิ่นที่มีสภาพเป็นผู้ย้ายถิ่นต่อและผู้ย้ายถิ่นกลับ มีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมากขึ้น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะนโยบายการขยายความเจริญออกไปสู่จังหวัดต่าง ๆ นอกเขตกรุงเทพมหานคร มีผลทำให้พื้นที่เหล่านีกลายเป็นแหล่งงานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งสำหรับคนที่ต้องการออกไปหางานทำ รวมทั้งกลับไปประกอบอาชีพที่บ้านเดิมของตน

สำหรับสาเหตุการย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครโดยภาพรวม ทั้งในช่วงปี 2518-2523 และปี 2528-2533 พบว่า ไม่ค่อยมีความแตกต่างกันโดยผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่มีการย้ายด้วยสาเหตุด้านการย้ายตามหัวหน้าครัวเรือนสูงที่สุด รองลงมาคือ การย้ายเพื่อหางานทำและย้ายตามตำแหน่งหน้าการงาน ลักษณะเช่นนี้แตกต่างจากแนวคิดของ Ravenstien (1989) และ Lee (1966) ที่มองว่า ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ไม่น่าจะย้ายด้วยเรื่องของทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก และในการศึกษานี้ยังพบว่า ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มที่จะย้ายด้วยเรื่องของ การย้ายบ้าน การกลับบ้าน และการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า คนที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครต้องการที่จะหลีกเลี่ยงความแออัดทางด้านที่อยู่อาศัยและมลพิษต่าง ๆ ไปอยู่ในเขตที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีกว่า และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับการศึกษาการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครบางส่วนที่ผ่านมา พบว่า มีความแตกต่างกัน โดยผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครส่วนใหญ่มักจะย้ายด้วยสาเหตุด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะการเข้ามาหางานทำมากที่สุด (Chamratrithirong et al., 1979; Fuller et al., 1983; ประภา คงปัญญา , 2538)

2. แนวโน้มการเลือกถิ่นปลายทางของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร

ผลการวิเคราะห์แนวโน้มการเลือกถิ่นปลายทางของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร พบว่า ในช่วงปี 2518-2523 ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมีการย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดอื่น ๆ ที่มีจังหวัดปริมาณและจังหวัดเมืองหลักสูงที่สุด แต่เมื่อเวลาผ่านไป 10 ปี คือช่วงปี 2528-2533 กลับพบว่า ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมีการย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดปริมาณสูงที่สุด แสดงว่าคนกรุงเทพมหานครนั้นมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดปริมาณ

ซึ่งมีอาณาเขตติดกับกรุงเทพมหานครมากขึ้น ซึ่งก็เป็นไปตามแนวคิดของ Ravenstien (1889) ในแง่ที่ว่าผู้ย้ายถิ่นโดยมากมักจะย้ายไปยังถิ่นปลายทางที่ไม่ไกลมากนัก

จากการที่จังหวัดปริมณฑลกลายเป็นถิ่นปลายทางที่ได้รับความสนใจจากคน กรุงเทพมหานครมากขึ้น อาจเป็นเพราะเขตพื้นที่เหล่านี้ได้รับการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม และการบริการ รวมทั้งระบบสาธารณูปโภค และอุปโภคที่ดีขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากขยาย ความเจริญมาจากกรุงเทพมหานคร นอกจากนั้นยังอาจเป็นเพราะคนกรุงเทพมหานครต้องการ ที่จะหลีกเลี่ยงสภาพความแออัดทางด้านที่อยู่อาศัยมาอยู่ในเขตที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีกว่า รวมทั้ง ยังสามารถที่จะเดินทางเข้ามาทำงานในกรุงเทพมหานครได้โดยไม่ลำบากมากนัก (Punpuing, 1996) นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัด เมืองหลักเพิ่มมากขึ้น แสดงว่า การขยายความเจริญออกไปสู่เมืองหลักตามแผนพัฒนาประเทศนั้น ประสบความสำเร็จพอสมควร ในการดึงดูดให้คนกรุงเทพมหานครย้ายถิ่นเข้าสู่พื้นที่เหล่านั้น

3. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกถิ่นปลายทางของผู้ย้ายถิ่นออกจาก กรุงเทพมหานคร

เมื่อพิจารณาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเลือกถิ่นปลายทาง พบว่า มีเพียง ปัจจัยด้านอายุ สถานภาพสมรส สถานภาพผู้ย้ายถิ่น และสาเหตุการย้ายถิ่นเท่านั้นที่แสดงนัย สำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กับการเลือกถิ่นปลายทาง โดยตัวแปรด้านอายุของผู้ย้ายถิ่นได้ แสดงนัยสำคัญทางสถิติการเลือกถิ่นปลายทางเฉพาะปี 2528-2533 เท่านั้น และเมื่อพิจารณา แนวโน้มการเลือกถิ่นปลายทาง พบว่า ผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุมากมีแนวโน้มที่จะย้ายเข้าสู่จังหวัด ปริมณฑลสูง ในขณะที่ผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุน้อยมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดเมืองหลักสูง ลักษณะเช่นนี้ให้เห็นว่า แนวโน้มการเลือกถิ่นปลายทางของผู้ย้ายถิ่นออกจากกรุงเทพมหานคร นั้นประกอบไปด้วย 2 ลักษณะที่สำคัญคือ ผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุมากมีแนวโน้มที่จะย้ายเข้าสู่จังหวัด ปริมณฑล ซึ่งการย้ายถิ่นประเภทนี้น่าจะเป็นผลมาจากการขยายความเป็นเมืองของ กรุงเทพมหานคร โดยผู้ย้ายถิ่นกลุ่มนี้ มักจะย้ายเพราะต้องการที่จะมีบ้านเป็นของตนเอง (Punpuing, 1996) ในขณะที่ผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุน้อยมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองหลัก โดย การย้ายถิ่นประเภทนี้ น่าจะเกี่ยวข้องกับการขยายความเจริญออกไปสู่เมืองหลักตามแผนพัฒนา

ประเทศที่ดึงดูดให้คนในวัยหนุ่มมักย้ายถิ่นออกไปหางานทำหรือย้ายเพื่อไปศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย ที่ตั้งอยู่ในเมืองหลักของแต่ละภูมิภาคได้

ส่วนตัวแปรด้านสถานภาพสมรสของผู้ย้ายถิ่นพบว่า ในช่วงปี 2518-2523 ผู้ย้ายถิ่นที่มีสถานภาพโสดและสมรสแล้ว มีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่กลุ่มจังหวัดอื่น ๆ สูงที่สุด ต่อมาในช่วงปี 2528-2533 พบว่า แนวโน้มการเลือกถิ่นต่อไปมีการเปลี่ยนแปลงไปโดยผู้ย้ายถิ่นทั้งที่เป็นโสดและสมรสแล้ว มีแนวโน้มที่จะย้ายเข้าสู่จังหวัดปริมณฑลสูงที่สุด แต่ถ้าเปรียบเทียบระหว่างผู้ที่มีสถานภาพโสดและสมรสแล้ว พบว่า ผู้ที่มีสถานภาพโสดมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดเมืองหลักสูง ในขณะที่ผู้ย้ายถิ่นที่สมรสแล้ว มีแนวโน้มที่จะขยายเข้าสู่จังหวัดปริมณฑลสูง การที่ผู้ย้ายถิ่นมีสถานภาพโสดมีแนวโน้มที่จะย้ายเข้าสู่จังหวัดเมืองหลักสูง ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะการย้ายเพื่อไปหางานทำ เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวจังหวัดเมืองหลักถือได้ว่าเป็นแหล่งงานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งรองจากกรุงเทพมหานครและจังหวัดปริมณฑล (ดุชนิ อายุวัฒน์, 2540)

ในขณะที่ตัวแปรสถานภาพผู้ย้ายถิ่นพบว่า ในช่วงปี 2518-2523 ผู้ที่เกิดในกรุงเทพมหานครและผู้ย้ายถิ่นต่อไป มีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดปริมณฑลสูงที่สุด ต่อมาในช่วงปี 2528-2533 พบว่า ผู้ที่เกิดในกรุงเทพมหานครและผู้ย้ายถิ่นต่อไปยังมีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดปริมณฑลสูงที่สุดเช่นเดิม ปรากฏการณ์เช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ผู้ย้ายถิ่นที่เกิดในกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มที่จะย้ายไปในถิ่นปลายทางที่ไม่ไกลมากนัก โดยผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้ อาจเป็นกลุ่มของผู้ที่เดินทางไปเข้า-เย็นกลับ ทั้งนี้เพราะยังมีความผูกพันต่อครอบครัวและชุมชนที่ตนเองเคยอาศัยอยู่มาก่อน โดยเฉพาะผู้ที่มีอายุค่อนข้างสูงและมีครอบครัวแล้ว เพราะการย้ายถิ่นในระยะทางใกล้ ๆ ย่อมหมายถึงโอกาสที่จะเดินทางไปทำงานหรือมาเยี่ยมครอบครัวในเมืองก็สูง ในขณะที่ผู้ย้ายถิ่นต่อไป ซึ่งในตอนแรกเดินทางไปทำงานในกรุงเทพมหานคร แต่อาจเป็นเพราะไม่ประสบความสำเร็จในการทำงานหรือยังหางานทำไม่ได้ ดังนั้นจึงย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดปริมณฑล นอกจากนี้ยังอาจเป็นเพราะกลุ่มผู้ย้ายถิ่นต่อไปนี้เป็นกลุ่มของผู้ที่ในตอนแรกได้เดินทางไปศึกษาต่อในกรุงเทพมหานคร และเมื่อสำเร็จการศึกษาก็ได้งานทำในกรุงเทพมหานคร ต่อมาเมื่อมีความต้องการที่จะมีบ้านเป็นของตนเอง แต่มีข้อจำกัดในเรื่องของราคาที่สูงมาก ดังนั้นจึงตัดสินใจซื้อบ้านในเขตจังหวัดปริมณฑลเพราะมีราคาถูกกว่า (Koanatakool and Askew, 1993)

ส่วนในด้านตัวแปรสาเหตุการย้ายถิ่น พบว่า ในช่วงปี 2518-2533 ผู้ย้ายถิ่นที่ ย้ายด้วยสาเหตุด้านการย้ายตามตำแหน่งหน้าที่การงาน และย้ายเพื่อหางานทำมีแนวโน้มที่จะ ย้ายเข้าสู่จังหวัดอื่น ๆ สูงที่สุด ในขณะที่ผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายด้วยสาเหตุด้านการย้ายบ้านและ การย้ายตามหัวหน้าครัวเรือนมีแนวโน้มที่จะย้ายเข้าสู่จังหวัดปริมณฑลสูงที่สุด ต่อมาในช่วงปี 2528-2533 ผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายด้วยสาเหตุด้านการย้ายตามตำแหน่งหน้าที่การงานก็ยังมีแนวโน้ม ที่จะย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดอื่น ๆ สูงที่สุดเช่นเดิม ลักษณะเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายตาม ตำแหน่งหน้าที่การงานมักจะไม่ได้คำนึงถึงระดับการพัฒนาของถิ่นปลายทางเป็นหลัก แต่ที่ย้าย เพราะหน้าที่การงานที่จะต้องไปทำ รวมทั้งเป็นการย้ายเพื่อไปรับตำแหน่งที่สูงขึ้นด้วย ในขณะที่ ผู้ย้ายถิ่นที่ย้ายด้วยสาเหตุด้านการย้ายบ้านและย้ายตามหัวหน้าครัวเรือนก็ยังมีแนวโน้มที่จะ ย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัดปริมณฑลสูงที่สุดเช่นเดิม การที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นไปได้ว่าคนกรุงเทพมหานคร ต้องการที่จะหลีกเลี่ยงปัญหาในด้านต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในเรื่อง ของสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง ปัญหาในเรื่องของราคาที่ดินที่สูงขึ้นทำให้โอกาสใน การครอบครองที่ดินมีน้อยลง ซึ่งปัญหาเหล่านี้ในวันข้างหน้าจะมีความรุนแรงมากขึ้น ส่วนผู้ย้ายถิ่นที่ ย้ายด้วยสาเหตุด้านการหางานทำ พบว่า มีแนวโน้มที่จะย้ายถิ่นเข้าจังหวัดเมืองหลักสูงที่สุด ปรัชญการณเช่นนี้ชี้ให้เห็นว่าแผนการพัฒนาเมืองหลักนั้น นอกจากจะช่วยลดกระแสการ ย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครโดยการดึงดูดให้คนในภูมิภาคเดียวกับย้ายถิ่นเข้าด้วยแล้ว (ลัดดาวัลย์ รอดมณี และคณะ, 2527; จุฑา เฉลิมทอง, 2530) ยังสามารถที่จะดึงดูดให้คน กรุงเทพมหานครย้ายถิ่นเข้าไปหางานทำได้ เพราะการพัฒนาที่เพิ่มขึ้นย่อมหมายถึงโอกาสใน การจ้างงานก็เพิ่มมากขึ้นด้วย นอกจากลักษณะดังกล่าวการศึกษานี้ยังพบว่า ผู้ย้ายถิ่นที่ย้าย ด้วยสาเหตุด้านการศึกษา มีแนวโน้มที่จะย้ายเข้าสู่จังหวัดเมืองหลักสูงเช่นกัน แสดงว่านโยบาย ในการขยายความเจริญทางการศึกษา โดยการจัดตั้งมหาวิทยาลัยตามเมืองหลักของภูมิภาค ต่าง ๆ สามารถดึงดูดให้คนกรุงเทพมหานครย้ายถิ่นเพื่อไปศึกษาต่อได้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ พบว่า จังหวัดปริมณฑลเป็นจังหวัดที่รับผู้ย้ายถิ่นออกจาก กรุงเทพมหานครมากที่สุด และจังหวัดเหล่านี้ก็มีการเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้นรัฐและผู้ที่เกี่ยวข้อง ควรมีนโยบายในการเร่งการพัฒนาทางด้านระบบสาธารณูปโภคและอุปโภคต่าง ๆ ให้ทันต่อ

ความต้องการของประชากร รวมทั้งมีการพัฒนาทางด้านที่อยู่อาศัยให้เกิดความสมดุลย์และสอดคล้องกับความต้องการของประชากร นอกจากนั้นรัฐควรมีการกำหนดแนวทางในการใช้ที่ดินให้เหมาะสม เช่น กำหนดพื้นที่สำหรับที่อยู่อาศัย พื้นที่สำหรับทำงาน และพื้นที่สำหรับสถานศึกษา เป็นต้น ทั้งนี้เพระก่อให้เกิดความเหมาะสม รวมทั้งเป็นการป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นดังเช่นที่กรุงเทพมหานครกำลังประสบอยู่

2. การศึกษาครั้งนี้ พบว่า การพัฒนาเมืองหลักนั้นสามารถดึงดูดให้คนกรุงเทพมหานคร ย้ายถิ่นเข้าไปหางานทำหรือเพื่อศึกษาต่อได้ ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาการย้ายถิ่นที่ผ่านมา ที่มักจะสรุปให้เห็นว่าการพัฒนาเมืองหลักนั้นไม่ได้ผลเท่าที่ควร และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนแผนการพัฒนาประเทศ ซึ่งเริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาจังหวัด ปริมาณเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่จังหวัดเมืองหลักก็ยังใช้แนวทางการพัฒนาเช่นเดิม ซึ่งอาจจะไม่ถูกต้องมากนัก ดังนั้นหากมีการวางนโยบายในการพัฒนาครั้งต่อไป ก็ควรที่จะให้ความสำคัญกับการพัฒนาจังหวัดเมืองหลักเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งมีการปรับเปลี่ยนยุทธวิธีให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันให้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กุลลักษณะ เลิศภัทรพงษ์. 2536. สถานภาพการย้ายถิ่นที่มีต่อลักษณะการทำงานของผู้อพยพย้ายถิ่น
เข้ากรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยประชากร
และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จรรยา เฉลิมทอง. 2530. ความแตกต่างของคุณลักษณะผู้อพยพย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองหลัก กรุงเทพมหานคร
และเมืองอื่น ๆ. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยประชากรและ
สังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ประภา คงปัญญา. 2538. การศึกษาเปรียบเทียบการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานครกับจังหวัด
ในเขตปริมาณระหว่างปี พ.ศ.2518-2523 และ พ.ศ.2528-2533. วิทยานิพนธ์
ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

ดุขฎฐิ อายุวัณณ. 2540. *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของผู้ย้ายถิ่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ประชากรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาประชากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

ลัดดาวัลย์ รอดมณี, ปราโมทย์ ครอบงมูท และ อภิธาน สมใจ. 2537. *ปัญหาการว่างงานกับ
การย้ายถิ่นในเมืองหลักของภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. โครงการวิจัยระดับ
จุลภาคในประเทศไทย เรื่อง ประชากรและการพัฒนา. กันยายน.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. 2506. *รายงานสำมะโนประชากร พ.ศ.2503*.
ฉบับที่วราชอาณาจักร.

_____. 2516. *รายงานสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2513*. ฉบับที่วราชอาณาจักร.

_____. 2536ก. *รายงานสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2533*. ฉบับที่วราชอาณาจักร.

_____. 2536ข. *รายงานเชิงวิเคราะห์ฉบับที่ 1: การย้ายถิ่น: สำมะโนประชากรและเคหะ
พ.ศ.2533*.

Archavanitkul, K. 1988. *Migration and Urbanization in Thailand 1980. The Urban-Rural
Continuum Analysis*. Institute for Population and Social Research, Mahidol
University, Publication No.122: January .

Compbell, R.R. and Garkovich, L. 1984. Turnaround Migration as an Episode of
Collective Behavior. *Rural Sociology*, 49(1): 89-105.

Chamrathirong A., Archavanitkul, K. and Kanungsukkasem, U. 1979. *Recent Migration
in Bangkok Metropolis: A Follow-up Study of Migration Adjustment and
Assimilation and Integration*. Institute for Population and Social Research,
Mahidol University, Publication No. 40.

- Fuller, T.D., Kamnuosilpu, P., Lightloot, P. and Ratananongkolmos, S. 1983. *Migration and Development in Modern Thailand*. Bangkok: Social Science Association of Thailand.
- Garkovich, L. 1982. Variation in Non-metro Patterns of Commuting of Work. *Rural Sociology*. 47(3): 529-543.
- Guest, P. 1992. *The Mobility Plan of Bangkok Residents*. Paper Presented at the 1992. Thai National Symposium of Population Studies. Bangkok, November 19-20.
- Koanatakool, P.C., Askew, M. 1992. *Urban life and Urban people in transition*. Synthesis reports. Volume II of the 1993 year-end conference: WHO get What and How?: Challenges for Future. Chonburi , December 10-11.
- Lee E. 1966. A Theory of Migration. *Demography*, 3(1): 47-57.
- Lichter, D.T., Heaton, T.B. and Fuguitt G.V. 1979. Trends in the Selectivity of Migration between Metropolitan and Nonmetropolitan Area : 1955-1975. *Rural Sociology*. 4(4): 645-666.
- Punpuing, S. 1966. *Commuting behaviour patterns in Bangkok*. Doctoral Disertation, Centre for Resources and Environmental Studies, the Australia National University.
- Rovenstein, E.G. 1889. *The law of Migration*. Journal of the Royal Statistical Society, 52(June): 241-301.
- Williams, J.D. and Safranko, A.J. 1979. Motivation for the In-migration Component of Population Turnaround in Nonmetropolitan Area. *Demography*. 16(3): 239-255.